

Inspel till den forsknings- och innovationspolitiska propositionen 2024

Till
Utbildningsdepartementet

Inledning

Det fristående forskningsinstitutet Ifous drivs som ideell förening, grundad av de tre organisationer som tillsammans representerar Sveriges alla skolhuvudmän; Sveriges Kommuner och Regioner, Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund. Detta inspel rör frågor som har bäring på Ifous verksamhet och är baserat på de erfarenheter av innovations-, forsknings- och utvecklingsarbete som Ifous har genomfört i samverkan med forskare och skolans yrkesverksamma i över ett decennium.

Sammanfattning av Ifous förslag

Ifous föreslår

- att medel anslås för satsningen på praktisk forskning i samverkan, ULF, i enlighet med det förslag som inlämnades till utbildningsdepartementet i juni 2023, dvs. en initial nivå om 90,5 mkr och därefter en successiv ökning.
- ett riktat statligt stöd till Ifous som skolväsendets branschforskningsinstitut, med en initial nivå om 10 mkr per år och på fem års sikt i nivå med skolhuvudmännens samlade insats.

Bakgrund och fakta om Ifous

Ifous är ett fristående forskningsinstitut som samordnar praktiktäna forskning och konkret utvecklingsarbete där lärare, förskollärare, rektorer, skolchefer och andra yrkeskategorier i alla skolformer (nedan kallade lärare och skolledare) arbetar tillsammans med forskare. Syftet är att stimulera praktiktäna och praktikutvecklande forskning där lärare och skolledare är aktiva i forskningsprocessen. Syftet är också att ge stöd i konkret, forskningsbaserat utvecklingsarbete där lärares och skolledares erfarenheter tas om hand och beprövas.

Ifous drivs som en ideell förening, grundad av de tre organisationer som tillsammans organiserar och representerar landets alla skolhuvudmän; Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund. Föreningen har en aktiv och initierad styrelse där de grundande medlemmarna, kommunala och fristående skolhuvudmän samt akademien är representerad. Ifous har också ett vetenskapligt råd¹.

Utöver de grundande medlemmarna har Ifous i dag drygt 130 medlemmar som stödjer och medverkar i FoU-aktiviteter. De flesta är skolhuvudmän, men även andra organisationer med intresse för frågor som rör utbildning och forskning finns med. Ifous verksamhet finansieras av dessa medlemmar.

Som medlem i Ifous är man med och bidrar till att svenskt utbildningsväsende kan vila på en vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Tack vare medlemmarna kan Ifous bedriva såväl FoU-bevakning som konkret FoU-arbete som tillför hela utbildningsverige kunskap som stärker utbildning i alla skolformer – från förskola till vuxenutbildning.

Ifous startades 2011 med industriforskningsinstitutet som inspiration. Initiativet var ett svar på många skolhuvudmäns önskan att arbeta mer systematiskt och strukturerat med att omsätta forskning till praktik i klassrummet. Upplevelsen var att en sådan plattform saknades. Ifous utvecklade en modell för FoU-samverkan som sedan dess har vidareutvecklats i de FoU-program som Ifous har drivit tillsammans med skolhuvudmän och lärosäten.

För närvarande driver Ifous sex sådana FoU-program där totalt cirka 1300 lärare, rektorer och skolchefer hos ett 40-tal skolhuvudmän arbetar tillsammans med forskare vid fem lärosäten. Förutom att medverka i fleråriga FoU-program kan en skolhuvudman få stöd och handledning i sina utvecklingsinsatser. Ett exempel är en huvudman som just nu under en treårsperiod satsar på att med aktionsforskning som modell utveckla matematikundervisningen i 24 av sina gymnasieskolor.

Ifous driver också den nationella testarenan för digital utbildningsteknologi, *Swedish Edtest*², där lärare och edtechutvecklare tillsammans systematiskt testar och utvärderar läresurser med en forskningsbaserad metod som stärker lärares digitala kompetens och samtidigt bidrar till högre kvalitet i digitala läresurser – till gagn för såväl lärare och elever som för svenska edtechbolag.

Utöver möjlighet att medverka i FoU-aktiviteter får alla lärare och skolledare hos Ifous medlemmar, tack vare ett samarbete med Skolporten³, regelbunden information om forskning och utvecklingsarbete inom samtliga skolformer. Likaså erbjuds möjlighet för lärare och skolledare att dokumentera och sprida resultat och erfarenheter från utvecklingsarbete i så kallade utvecklingsartiklar, som efter granskning publiceras och når ut brett i hela skolsverige.

¹ I Ifous vetenskapliga råd ingår: Jonas Almqvist, Uppsala universitet, Maria André, Stockholms universitet, Agneta Gulz, Lunds universitet, Anders Jönsson, Högskolan Kristianstad, Angelika Kullberg, Göteborgs universitet, Ola Lindberg, Umeå Universitet, Kenneth Nordgren, Karlstad Universitet, Niklas Pramling, Göteborgs universitet, Monica Rosén, Göteborgs universitet, Helene Årlestig, Umeå universitet

² Swedish Edtest, <https://edtest.se/sv>, är en digital arena för utvärdering och utveckling av digitala läresurser som ägs av Ifous och drivs i samarbete med Swedish Edtech Industry.

³ Företaget Skolporten erbjuder bland annat kompetensutveckling och regelbunden nyhetsbevakning för lärare och skolledare. Ifous är en avknoppning från Skolporten, men är sedan i maj 2021 fristående.

Den praktiktära forskningen behöver stärkas - genom ULF

Utbildningsvetenskap är ett förhållandevis nytt vetenskapsområde. Tack vare dess tvärvetenskapliga karaktär bedrivs det på de flesta lärosäten och inom många olika ämnen och institutioner. Samtidigt är anslagen till utbildningsvetenskaplig forskning oproportionerligt små i relation till hur angeläget skola och utbildning är för samhällsutvecklingen på alla plan; ekonomiskt, socialt och kulturellt.

Från politiskt håll har det genom åren uttryckts stor oro för sjunkande resultat och bristande förmågor inom exempelvis läsning och matematik. Det svenska samhället brottas med segregation och med att ungdomar lockas in i kriminalitet. Forskning visar att en fullgjord skolgång är en av de allra starkaste skyddsfaktorerna för unga för att inte hamna i psykisk ohälsa och kriminalitet. Samhället utsätts också för påfrestningar i spåren av pågående klimatförändring, och behöver rustas för att hantera extremväder och flyktingströmmar. För att klara det behöver vi välutbildade medborgare som är med och bidrar till lösningar och samhällsutveckling.

Utbildningssystemet omfattar en mycket stor del av Sveriges invånare. Läsåret 2022/23 gick nästan 2 miljoner elever i för-, grund- eller gymnasieskolan⁴, 372 000 läste 2022 på komvux⁵ och lika många på högre utbildning⁶. Inom dessa skolformer tjänstgjorde 141 000 lärare (omräknat i heltidstjänster). För att möta de stora samhällsproblemen måste denna gigantiska verksamhet ha hög kvalitet, vilket kräver en stark forskningsanknytning hela vägen från förskola till högre utbildning. All utbildning ska enligt lag vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ändå går (2021) endast 12 procent av Vetenskapsrådets (VR) totala forskningsanslag till utbildningsvetenskap. Denna finansiering utgör i sin tur 70 procent av all finansiering av utbildningsvetenskaplig forskning i Sverige. Finansieringen av utbildningsvetenskaplig forskning behöver alltså öka.

Mot den bakgrunden förbereds för närvarande en permanentning av ULF (Utbildning, Lärande, Forskning, Prop 2020/21:60), som efter fem års försöksverksamhet gett goda resultat. I dag deltar samtliga lärosäten med lärarutbildning, och drygt 200 skolhuvudmän i ULF-verksamhet. ULF är en modell för praktiktära forskning i samverkan och skapar genom sin infrastruktur och sina gränsöverskridande miljöer förutsättningar för progression och långsiktig utveckling hos såväl skolhuvudmän som lärosäten. ULF utgör därmed ett viktigt komplement till övrig forskning.

SUHF (Sveriges universitet- och högskoleförbund) och Ifous (som representant för alla skolhuvudmän genom sina grundande medlemmar) har utarbetat ett förslag till avtal för att skapa likvärdighet i hela landet vad gäller möjligheterna att medverka till och delta i praktiktära forskning i samverkan. Avtalet innebär att lärosäten och skolhuvudmän gemensamt ansvarar för genomförandet av praktiktära forskning i samverkan, som bidrar till att skapa ömsesidigt mervärde för bådas uppdrag genom att ny kunskap genereras och sprids.

Ifous vill understryka vikten av att fortsätta att utveckla det långsiktiga arbete som pågår hos skolhuvudmän och lärosäten genom att *statliga medel avsätts i enlighet med det inlämnade förslaget, dvs. en initial nivå om 90,5 mkr och en ökning enligt förslaget.*

⁴ Totalt antal varav 1.110.000 i grundskola, drygt 364.000 i gymnasieskola och drygt 509.000 i förskola. Källa: Skolverket 2023 (<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik>)

⁵ Källa: Skolverkets juni 2023, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/fler-statistiknyheter/statistik/2023-06-08-elever-och-studieresultat-i-komvux-2022>

⁶ UKÄ:s årsrapport 2023, <https://www.uka.se/om-oss/nyheter/nyhetsartiklar/2023-06-15-ukas-arsrapport-2023--den-senaste-statistiken-om-hogskolesektorn>

Forskningen behöver omsättas i praktik - genom Ifous

I skolans styrdokument ställs höga krav på lärare och rektorer, krav som de många gånger uppfattar som svåra att leva upp till på grund av brist på tillräcklig kunskap. För att all utbildning ska kunna vila på en vetenskaplig grund måste forskning inte bara bedrivas, utan även tillgängliggöras och – framför allt – omsättas i praktik och professionell utveckling. Skolans yrkesverksamma behöver också utveckla ett reflekterande, vetenskapligt förhållningssätt till sin praktik, samt strukturer för att interagera och dela med sig av kunskap och erfarenheter.

Varken omsättning av kunskap eller ett reflekterande och systematiskt arbetssätt kommer automatiskt genom information om nya forskningsresultat eller ens av att praktisk forskning bedrivs. Men genom samarbete och samverkan mellan forskare och praktiker kan vi åstadkomma förändring.

Ifous har sedan starten 2012 bedrivit FoU-program inom alla skolformer från förskola till vuxenutbildning, och i samverkan mellan forskning och praktik utvecklat ny kunskap inom områden som exempelvis: utbildning för hållbar utveckling i förskola, fritidshemmets bidrag till elevers måluppfyllelse, programmering i ämnesundervisningen, språkutvecklande arbetssätt i sfi, distansundervisning i vuxenutbildning och skolledarskap för hållbar skolutveckling. De som medverkat beskriver förändring i såväl den enskilda lärarens undervisning som i övergripande organisering och systematiskt kvalitetsarbete. Genom att FoU-programmens forskning och utvecklingsarbete alltid bedrivs på alla nivåer från lärare till skolchef, har samband mellan händelser och observationer kunnat belysas som inte hade upptäckts med en forskningsansats på en enda nivå, till exempel en ämnesdidaktisk studie.

Trippelhelixsamverkan och internationellt utbyte

Den tekniska utvecklingen går oerhört snabbt. Molntjänster, mobila enheter och videokonferenser blir vanligare i alla samhällssektorer. Svenskar använder teknik i hög utsträckning, men arbetsgivare särskilt inom IT-området vittnar om allt större svårigheter att hitta rätt kompetens⁷. Det är viktigt att utbildningssystemet hänger med för att säkra samhällets kompetensförsörjning men också för att ge unga den kompetens de behöver som medborgare och i arbetslivet. Ur ett pedagogiskt perspektiv är användningen av digitala läresurser viktig att undersöka närmare. Forskning visar att det är i den enskilda undervisningssituationen, i mötet mellan lärare, elev, undervisningsstoff och teknik som det avgörs om teknikanvändning ger positiva, negativa eller nollresultat.⁸ Lärare behöver alltså kunskap och kompetens att kunna göra medvetna bedömningar av vilken eller vilka läresurser som bidrar till att målet med undervisningen nås, och när digitala läresurser ska användas – eller inte användas. Genom att lärare samarbetar med både forskare och utvecklare av utbildningsteknologi kan de utveckla sin kompetens och samtidigt vara med och påverka utformningen av de läresurser som används i svensk skola.

Den nationella testarenan för digital utbildningsteknologi, *Swedish Edtest*, är en innovativ arena för sådan samverkan.⁹ Testarenan har utvecklats och utvärderats av drygt 200 lärare och 50 edtechbolag, som tillsammans har testat läresurser i verkliga undervisningssituationer. Modellen har även prövats i lärarutbildning. Testarenan och testmetoden är helt digital och har potential att – om tillräckliga förutsättningar och resurser finns – nå ut till och användas av alla Sveriges lärare och lärarstudenter. Just nu utvecklas testarenans stöd för test och utvärdering av AI-baserade verktyg.

⁷ Se exempelvis rapport från ManPower group, mars 2023: <https://www.manpowergroup.se/insikter/stor-kompetensbrist-i-sverige-trots-h%C3%B6g-arbetsl%C3%B6shet>

⁸ Jan Hysten (2021), *Är edtech nästa stora exportbransch?*

⁹ Swedish Edtest (<https://edtest.se/sv>) utvecklades åren 2019-2011 med stöd av Vinnovas utlysning *Testbäddar för samhällets utmaningar*

Swedish Edtest var tidigt ute med en innovativ modell för samverkan mellan lärare och edtechbransch, och den väcker internationellt intresse. Ifous medverkar sedan januari 2023 i EU-projektet EmpowerEd, som syftar till att stärka europeisk utbildning och utbildningsteknologi genom att bland annat identifiera best practice och etablera nätverk mellan liknande aktiviteter och initiativ i Europa.¹⁰ Som den enda svenska partnern bidrar Ifous med insikter om svenska förhållanden och spelar en viktig roll för att inhämta och dela framgångsrika erfarenheter, både inom Europa och specifikt inom Sverige, samt för att knyta samman aktörer i hela Europa.

Ifous ett branschforskningsinstitut för skolväsendet

I likhet med de så kallade branschforskningsinstituten knyter Ifous alltså samman forskning, skolprofessioner och näringsliv i en samverkan som resulterar i forskningsresultat, innovation och förbättrad undervisnings- och ledarpraktik – till gagn för alla de barn, unga och vuxna som befinner sig eller är på väg in i utbildningssystemet.

Andra svenska branschforskningsinstitut stöds, vid sidan av näringslivet i aktuell bransch, finansiellt av staten. På samma sätt skulle ett branschforskningsinstitut för skola och vuxenutbildning kunna delfinansieras av staten vid sidan om skolhuvudmän och utbildningsanordnare.

Hittills har nästan 100 kommuner och fristående skolhuvudmän (eller utbildningsanordnare) medverkat i något av de 22 FoU-program Ifous drivit. Förväntningarna på att arbeta på vetenskaplig grund omfattar dock alla 2800 skolhuvudmän, och även om inte alla dessa kan engageras i konkret FoU-arbete skulle fler behöva stöd för att tillägna sig och tillämpa vetenskaplig kunskap.

Ett statligt bidrag till Ifous skulle öka likvärdigheten genom att möjliggöra för fler skolhuvudmän att ingå i det nätverk och den samverkan som Ifous erbjuder. Ett statligt bidrag, vid sidan av den finansiering som skolhuvudmännen står för och som fortsatt bör utgöra en väsentlig del av finansieringen, skulle också bidra till att stärka Ifous oberoende i förhållande till enskilda aktörers intresse. Skolhuvudmännen finansierar i dag Ifous FoU-verksamhet med knappt 20 mkr per år. Att staten på några års sikt matchar denna insats vore en rimlig målsättning.

Ifous föreslår ett riktat statligt stöd till Ifous som skolväsendets branschforskningsinstitut, med en initial nivå om 10 mkr per år och på fem års sikt i nivå med skolhuvudmännens samlade insats.

Stockholm, 27 oktober 2023

Ifous

Tomas Selin
Ordförande

Karin Hermansson
Vd

¹⁰ Projektet *EmpowerEd* pågår 2023-2025 och koordineras av European Schoolnet, en samarbetsorganisation för europeiska utbildningsministerier. Det involverar 11 partners plus associerade organisationer. <https://ifous.se/empowered-mal-och-vagen-framat/>